

**EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE
ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT**

**PROGRAMA
PENTRU
RELIGIE ORTODOXĂ DE RIT VECHI
(RUȘI LIPOVENI)**

**- București -
2020**

A. Notă de prezentare

Prezenta programă se adresează profesorilor care susțin examenul național de definitivare în învățământul preuniversitar în specializarea *Religie Ortodoxă de Rit Vechi (Ruși Lipoveni)*. Conținutul și structura programei sunt elaborate în așa fel încât să răspundă schimbărilor impuse de abordarea curriculară sistemică în realizarea procesului educațional. Programa este elaborată în acord cu programele școlare în vigoare din învățământul preuniversitar pentru disciplina religie. Competențele și conținuturile din programă sunt proiectate în conformitate cu abordarea curriculară sistemică în realizarea activităților didactice, specifice disciplinei.

Absolvenții facultăților de profil și profesorii care susțin examenul la disciplina *Religie Ortodoxă de Rit Vechi (Ruși Lipoveni)* pot predă în învățământul preuniversitar disciplina *Religie Ortodoxă de Rit Vechi (Ruși Lipoveni)* și *Discipline Teologice de Specialitate*, în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

Programa a fost structurată astfel încât să abordeze conținuturi ale disciplinei de specialitate din următoarele domenii teologice: *Sfânta Scriptură – cartea de căpătâi a unui creștin; Istoria Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi; Noțiuni generale cu privire la credința creștină ortodoxă de rit vechi (Simbolul credinței)*, precum și din domeniul *Didacticii disciplinei și a metodicii predării Religiei*.

Aspectele fundamentale vizate prin prezenta programă operaționalizează profilul absolventului de învățământ secundar superior, filiera teologică, urmărind:

- cunoașterea conținuturilor fundamentale și a principalelor tendințe în evoluția predării disciplinei *Religie Ortodoxă de Rit Vechi (Ruși Lipoveni)*, precum și a *Didacticii disciplinei și a metodicii predării Religiei*;
- probarea capacităților necesare pentru proiectarea, realizarea și evaluarea activităților didactice;
- demonstrarea abilităților de comunicare, empatice și de cooperare necesare realizării actului educațional.

B. Competențe specifice profesorului de religie

Programa vizează, pe lângă conținuturile științifice și cele de *didactică a disciplinei și a metodicii predării religiei*, anumite competențe specifice profesorului de *Religie Ortodoxă de Rit Vechi (Ruși Lipoveni)*, competențe pe care acesta trebuie să și le dezvolte și probeze pe parcursul desfășurării activității didactice. Într-o formulare sintetică, aceste competențe sunt:

- operarea cu adevărurile fundamentale de credință și cu elementele de didactică și de metodică a predării religiei, într-o varietate de contexte educaționale;
- organizarea situațiilor de învățare și a celor educaționale, în general, în conformitate cu valorile morale și spirituale specifice disciplinei Religie;
- aplicarea principalelor documente școlare reglatoare în vigoare – planuri-cadru, programe școlare, programe pentru examene naționale – în conformitate cu specificul acestora și al contextului educațional;
- proiectarea activității didactice prin valorificarea conexiunilor logice dintre elementele din structura planurilor-cadru de învățământ (de ex.: relațiile dintre disciplinele din aria curriculară Om și societate) și a celor din structura programelor școlare (de ex.: relația dintre competențele specifice, conținuturile învățării, exemplele de activități de învățare, evaluarea rezultatelor învățării elevilor)
- organizarea procesului didactic, valorificând elementele de proiectare, specificul contextului, precum și strategiile didactice orientate spre obținerea unui climat educativ stimulativ și eficient
- evaluarea rezultatelor învățării elevilor, prin utilizarea de strategii și instrumente de evaluare adecvate documentelor curriculare în vigoare;
- adecvarea demersurilor didactice la particularitățile de vârstă și la specificul dezvoltării cognitiv-afective a elevilor;
- valorificarea în demersul didactic a relațiilor trans-, inter-, intra- și multidisciplinar;
- comunicarea didactică empatică și eficientă, în contextul activităților specifice disciplinei

Religie.

C. Tematica la disciplina de specialitate

Domenii teologice:

1. *Sfânta Scriptură – cartea de căpătâi a unui creștin*
2. *Istoria Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi*
3. *Noțiuni generale cu privire la credința creștină ortodoxă de rit vechi (Simbolul credinței)*

D. Tematica pentru didactica disciplinei și metodică predării Religiei

C. 1. СВЯЩЕННОЕ ПИСАНИЕ – НАСТОЛЬНАЯ КНИГА ХРИСТИАНИНА

- *Священное писание. Библия* – настольная книга христианина
- Ветхозаветные книги: пророческие, учительные (Богодуховенные), законодательные, исторические
- *Евангелия* – первые четыре книги *Нового Завета*, в которых изображается земная жизнь Господа нашего Иисуса Христа

C. 2. ИСТОРИЯ ДРЕВЛЕПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ

- Торжество Христианства (Константин Великий)
- Первые христиане. Деяния апостолов. Святые мученики и великомученики христианства
- Вселенские соборы
- Святые отцы и учителя Церкви Христовой
- Отпадение Западной Христианской Церкви (1054). Появление католицизма
- Происхождение Реформации (Лютеранство, Кальвинизм)
- Современные непротестантские вероисповедования (баптисты, адвентисты и др.)
- Падение Византии
- Вера русских славян (восточные славяне-язычники)
- Св. Кирилл и Мефодий – просветители славян
- Христианская вера на Руси (принятие Христианства и его распространение на Руси)
- Преподобные Антоний и Феодосий – основатели Киево-Печерской обители
- Москва – Третий Рим
- Преподобный Сергий Радонежский – основатель Троице-Сергиевского монастыря
- Преподобные Савватий и Зосима Соловецкие
- Стоглавый Собор
- Патриарх Никон и церковная реформа
- Раскол в Русской Церкви
- Епископ Павел Коломенский
- Протопоп Аввакум и его сподвижники
- Боярыня Морозова
- Разорение Соловецкого монастыря и Соловецкой обители
- Старообрядчество на Руси
- Древлеправославные христиане-старообрядцы
- Старообрядческие толки (вероисповедания):
 - Поповское согласие: Белокриницкое согласие; Две старообрядческие митрополии Белокриницкого согласия
 - Беглопоповское (древлеправославное) согласие
 - Беспоповское согласие: Часовенные
 - Единоверцы
- Центры и памятники старообрядческой культуры в Румынии.

С. 3. АЗБУКА ДРЕВЛЕПРАВОСЛАВНОЙ ВЕРЫ

Древлеправославные христиане-старообрядцы (русские-липовани)

- Краткое катехизическое учение Русской Старообрядческой Церкви
- Символ веры
- Церковь – Храм Божий
- О крестном знамении
- О поклонах
- О молитве. Молитва в Великий пост
- Христианский великопостный обряд
- Церковный календарь. Церковный старообрядческий календарь. Пасахалия

Понятие о церковном богослужении:

- Церковные службы (утреня, часы, вечерня, полунощница, овсенощня, литургия (обедня); Икона. О иконопечатании
- О свечах, лампадах и ладане
- Обряд хождения по солнцу (посолонь)
- Молебны; лица, совершающие богослужение; богослужебные книги; церковные колокола; колокольные звоны
- Важнейшие древлеправославные праздники: (рождественские праздники у русских-липован; Воскресение Христово – Пасха (Паска)
- Крещение, венчание, погребение умерших и дни поминания их

TRADUCEREA CONȚINUTURILOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

C. 1. *Sfânta Scriptură* – cartea de căpătâi a unui creștin

- *Sfânta Scriptură. Biblia* – cartea de căpătâi a creștinului
- *Cărțile Vechiului Testament*: cărți de prorocie (profeție), de povățuire, de legislație, istorice
- *Evangelia* – primele patru cărți ale *Noului Testament*, în care este zugrăvită viața pământească a Domnului nostru Isus Hristos

C. 2. *Istoria Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi*

- Triumful Creștinismului. Constantin cel Mare
- Cei dintâi creștini. Faptele Apostolilor. Sfinții Mucenici și Sfinții Mari Mucenici ai creștinismului
- Sinoadele ecumenice
- Sfinții Părinți și Profeți ai Bisericii creștine
- Marea schismă (1054). Apariția Catolicismului
- Reforma. Biserica Luterană. Calvinismul
- Culte neoprotestante contemporane: baptiștii, adventiștii ș.a.
- Căderea Bizanțului (a Constantinopolului)
- Credința slavilor de răsărit (păgânismul la slavii de răsărit)
- Sfinții Kiril și Metodie – iluminiștii slavilor
- Apariția și răspândirea Creștinismului în Rusia
- Sfinții Antonie și Feodosie – întemeietorii mănăstirii Kievo-Pecersk
- Moscova – cea de a Treia Romă
- Sfântul Serghie de Radonej – întemeietorul Mănăstirii Sfintei Treimi
- Sfinții Savvatie și Zosima de la Mănăstirea Solovețk
- Soborul „Stoglav”/al Celor o sută de capitole (1554)
- Patriarhul Nikon și reforma bisericii
- Schisma/rascolul din Biserica Rusă
- Episcopul Pavel de Kolomna
- Protopopul Avvakum și adepții acestuia

- Boieroaica Morozova
- Lichidarea comunității și a Mănăstirii Solovețk
- Apariția în Rusia a creștinilor ortodocși de rit vechi – staroobreadți
- Creștinii ortodocși ruși de rit vechi – staroobreadți
- Confesiuni ortodoxe de rit vechi:
 - orientarea „cu preot” (поповское согласие): Centrul spiritual de la Fântână Albă (Белокриницкое согласие); Două mitropolii ortodoxe de rit vechi ale orientării „cu preot”;
 - orientarea ortodocșilor de rit vechi „cu preoți fugari” (беглоповоское согласие);
 - orientarea „fără preot” (беспоповское согласие);
 - orientarea celor de aceeași credință (единоверцы) - creștini ortodocși ruși de rit vechi care s-au unit cu biserica ortodoxă oficială (cunoscuți și ca *otopiști*);
- Centre și monumente de cultură spirituală ale creștinilor ortodocși de rit vechi din România.

C. 3. Noțiuni generale cu privire la credința creștină ortodoxă de rit vechi (Simbolul credinței) Creștini ortodocși de rit vechi (rușii lipoveni)

- Scurtă prezentare a Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi
- Simbolul credinței
- Biserica – Lăcașul Domnului
- Semnul Sfintei Cruci
- Despre închinăciune: închinăciunea până la brâu, închinăciunea până la pământ
- Despre rugăciune. Rugăciunea în timpul Postului
- Ritualul din timpul postului creștin
- Calendarul bisericesc. Calendarul creștin ortodox de rit vechi. Pascalia

Noțiuni despre slujbă bisericească: *slujbele bisericești* (utrenia, ceasurile, vecernia, mezonoptica, slujba de noapte, liturghia); Icoana. Cultul icoanelor; slujitorii bisericii; cărțile bisericești; clopotele bisericii, bătăile clopotelor. Despre lumânări, candelă și tămâie; ritualul mersului în jurul bisericii (după soare); Tedeum-ul – molebenul, sfeștania.

Principalele sărbători după calendarul creștin ortodox de rit vechi: (sărbătorile Crăciunului la rușii lipoveni; Învierea Domnului - Paștele).

Botezul, cununia religioasă, înmormântarea, pomenirea morților

Bibliografie

1. Andrei Ivanov, *Dicționar religios rus-român*, Editura Bizantina, București, 2003
2. БИБЛИЯ. Книги Саященного писания Ветхого и Нового завета (русский перевод): <http://chat.ru/-heakengate>; <http://www.serve.com/irr-/Russian/Bible>.
3. Victor Vascenco, *Lipovenii. Studii lingvistice*, Editura Academiei, București, 2003.
4. F.E. Melnikov, *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi/ Краткая история Древлеправославной (Старообрядческой) Церкви*, Editura „CRLR”, București, 2019
5. Site-ul Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi: www.rpsc.ru
6. *Viața protopopului Avvakum de el însuși scrisă/ Житие протопопа Аввакума им самим написанное*, Editura „CRLR”, București, 2019.
7. *Святой Сергий Радонежский/Sfântul Serghie de Radonej*, Editura „CRLR”, București, 2014.
8. Silvestr Nestor, *Cronica lui Nestor*, Editura Doxologia, Iași, 2014.
9. Paul Evdokimov, *Arta icoanei – o teologie a frumuseții*. Editura Meridiane, București, 1992.
10. Сергей Зеньковский, *Русское старообрядчество. Духовные движения семнадцатого века/Serghei Zenkovski, Ortodoxia de Rit Vechi din Rusia/Circulația ideilor teologice în veacul al XVII-lea*, Москва, 1995.
<https://www.booksite.ru/fulltext/zenkovskii/text.pdf>
11. Феодор КИРИЛЭ, *Сказания о культуре и традициях русских-липован (Cultura și tradițiile rușilor lipoveni. Evocări)*, Изд. «CRLR», Бухарест, 2006.
12. Feodor Chirilă, *Limba și cultura rusă (Русский язык и русская культура)*, manual pentru clasele IX-XII, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2002.

13. *Rușii lipoveni în studii și documente (I-II)*, Editura „CRLR”, București, 2015-2019.

14. Colecția revistelor „Kitej-grad” și „Zorile”.

Notă: *Bibliografia pentru disciplinele de specialitate include manualele de Religie Ortodoxă de Rit Vechi (Ruși Lipoveni) cuprinse în Catalogul manualelor școlare valabile în învățământul preuniversitar, în anul școlar în care se susține examenul.*

D. TEMATICA PENTRU DIDACTICA DISCIPLINEI ȘI METODICA PREDĂRII RELIGIEI

I. Religia ca disciplină de învățământ

1. Educația religioasă și finalitățile acesteia
2. Baza legislativă a predării religiei în școală

II. Dimensiunea educativ-formativă a predării religiei în școală.

III. Proiectarea, organizarea și desfășurarea activității didactice

1. Componentele curriculumului național: planuri-cadru (trunchi comun, curriculum diferențiat, curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală), programe școlare, manuale școlare, auxiliare curriculare; alți termeni de referință ai curriculumului național: arii curriculare, discipline, module
2. Proiectarea curriculumului la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală de tipul: aprofundare/ extindere/ opțional ca disciplină nouă; modalități de analiză a nevoilor specifice ale elevilor, modalități de selectare a CDS, modalități de dezvoltare a unei programe de CDS, exemple posibile pentru domeniul educației religioase
3. Competențele predării-învățării-evaluării la disciplina religie. Competențe generale, competențe specifice. Operaționalizarea competențelor
4. Programa școlară: structura programei școlare, utilizarea programei în proiectarea și realizarea activităților didactice; relația dintre programa școlară și manualul școlar
5. Proiectarea activității didactice: planificare calendaristică, proiectarea unității de învățare, proiectarea de activități de învățare intra-, inter- și transdisciplinare
6. Lecția. Tipuri de lecție

IV. Principiile didactice generale. Principii didactice specifice predării religiei: principiul hristologic și principiul eclesiologic

V. Strategii didactice utilizate în procesul de predare-învățare-evaluare

1. Metode didactice: clasificare, caracterizare, metode de comunicare și asimilare a cunoștințelor/ metode de cunoaștere a realității religioase / metode fundamentate pe acțiune / metode moderne de predare – învățare / utilizarea metodelor centrate pe elev/ tehnicilor de învățare prin cooperare
2. Forme de organizare a activității didactice: caracterizare, clasificare
3. Forme de activitate extrașcolară specifice disciplinei religie și proiectarea acestora: cateheza, serbarea religioasă, vizitele și pelerinajele, expozițiile, cercurile pe disciplină, participarea la slujbele religioase
4. Mijloacele de învățământ utilizate în activitatea didactică: caracterizare, funcții, clasificare
5. Mijloace de învățământ specifice disciplinei religie: textul biblic, literatura religioasă, icoana, portretul, harta, mijloacele audio- vizuale, calculatorul etc
6. Utilizarea tehnologiei informației și comunicării, a platformelor educaționale și a softurilor în construirea unor medii active de instruire. Exemplificări pentru ora de religie

VI. Evaluarea procesului instructiv-educativ

1. Evaluarea de proces: obiective, caracterizare, funcții, tipologie. Specificul evaluării la ora de religie.
2. Metode de evaluare: caracterizare, tipologie.

3. Instrumente de evaluare: caracterizare, calități (validitate, fidelitate, obiectivitate și aplicabilitate).
4. Tipologia itemilor: definiție, clasificări, caracteristici, domenii de utilizare, reguli de proiectare, modalități de evaluare și de notare.
5. Elaborarea probelor scrise: proiectarea testului docimologic, matricea de specificații.
6. Metode și instrumente complementare de evaluare (referatul, proiectul, portofoliul, autoevaluarea, investigația, observarea sistematică a activității și comportamentului elevului).

VII. Consilierea și îndrumarea spirituală în cadrul educației religioase.

Notă: Bibliografia pentru didactica disciplinei de specialitate include planurile-cadru și programele școlare pentru disciplina religie valabile în anul școlar în care se susține examenul, disponibile pe site-ul <http://programe.ise.ro/Actuale/Programeinvigoare.aspx>

Bibliografie

1. BOLOCAN, Carmen-Maria, *Catehetica și Didactica Religiei. Interferențe și deosebiri*, Performantica, Iași, 2005
2. CUCOȘ, Constantin, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Polirom Iași 1999
3. TIMIȘ, Vasile, *Religia în școală. Valențe eclesiale, educaționale și sociale*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004
4. PANOSCHI, Mihaela; LIȚOIU, Nicoleta; Pr. IORDĂCHESCU Nicolae, *Ghid de evaluare, Religie*, Aramis, București, 2001
5. ȘEBU, S., OPRIȘ, M., OPRIȘ, D., *Metodica predării religiei*, Ed. a II-a, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2017;
6. TIMIȘ, Vasile, *Evaluarea - factor de reglare și optimizare a educației religioase*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2003
7. BOCOȘ, Mușata, *Instruire interactivă*, Polirom, 2013
8. CIOLAN, L., 2008, *Învățarea integrată-fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Editura Polirom, Iași
9. CRISTEA Sorin, *Dicționar de termeni pedagogici*, E.D.P., București, 1998
10. CUCOȘ, Constantin, *Pedagogie generală*, Ed. Polirom, Iași, 2000
11. PETRESCU, P., POP, V., 2007, *Transdisciplinaritatea – o nouă abordare a situațiilor de învățare*, Editura Didactică și Pedagogică, București
12. STOICA, Adrian (coord.), 2001, *Evaluarea curentă și examenele*, ProGnosis, București
13. CERGHIT Ioan, *Metode de învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980
14. Programul național de dezvoltare a competențelor de evaluare ale cadrelor didactice (DeCeE), CNCEIP, Editura Euro Standard, București, 2008.
15. F.E. Melnikov, *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi/ Краткая история Древлеправославной (Старообрядческой) Церкви*, Editura „CRLR”, București, 2019.
16. Mihai Marinescu, Feodor Chirilă, *Metodica predării limbii ruse*, București, 1993.